

VESTITORUL

Organ al Eparhiei române unite de Oradea-Mare și revistă de cultură religioasă.

Redacția și Administrația:
Oradea-Mare,
Parcul Ștefan Cel Mare No. 8.

Apare la 1 și la 15 a fiecărei luni.

Abonament:
Pe un an 120 Lei.
Exemplarul 5 Lei.

PARTEA NEOFICIALĂ

AVEM SCRIPTURĂ!

Din marinitățile preaiubitului nostru Arhiepiscop și Stăpân, Dr. Valeriu Traian Frențiu avem de Paști un cadou de cât care nici că se putea mai prețios: „NOUL TESTAMENT al Domnului nostru Isus Hristos, scos pe înțelesul tuturor de canonicul Dr. Ioan Bălan, cu binecuvântarea Episcopului român unit al Orăzii”. O ediție drăgălașe, în format 16° de buzunar, hârtie fină, caractere frumoase, legibile ușor.

Cartea cuprinde afară de o scurtă precuvântare a autorului, toate cărțile canonice ale Noului Testament, împărțite pe două coloane, cu verzele distincte. Are indicate și locurile paralele; foarte puține și foarte scurte note explicative. Indicele real dela urmă va face bune serviciile, ar trebui însă să fie mai detaliat și mai controlat; d. ex. locurile citate la „Căsătorie” nu toate vorbesc de căsătorie etc.

Tipografia românească cu toate micile greșeli comise din cauza grabei prea mari și a neatențiunii, (vezi d. ex. inscripția la pagina 255 Marcu în loc de Luca; I Timot 6, 11 virgulă după „omul lui”, etc.) a produs un lucru frumos și vrednic de toată lauda.

Rămâne cert, că dintre toate evenimentele ce s'au succedat în ultimele decenii în sânul Bisericii noastre, apariția Sfintei Scripturi le întrece pe toate în importanță. Prea am fost de rușine, că nu aveam nici cuvântul lui Dumnezeu pe înțelesul tuturor. Acum toți putem ceti Sfânta Scriptură, toți ne putem adăpa și hrăni cu Cuvântul Domnului, care ne este dat într'un limbaj frumos, curgător, firesc și literar în Scriptura dela Oradea.

Cartea care costă 50 Lei, conziderând cantitatea și calitatea ei, trebuie s'o spunem că e relativ ieftină. Afară de aceea tot la 10 exemplare comandate se dă unul gratuit.

Frați preoți! Pe marele fieștecărui creștin

de-al nostru să strălucească Sfânta Scriptură. Cuvântul Domnului să nu lipsească din casa nici unui creștin. Din numărul ce-l veți plasa între credincioșii D-voastre, se va vedea Zelul Dv. religios. Să vestiți în biserică în ziua de Paști marea bucurie, că avem Scriptură. Comandele se pot face la Episcopia română unită din Oradea-Mare sau la Redacția noastră.

INVIERE.

Sufletele oamenilor de azi și de totdeauna, sunt imense pustiuri arse de soarele dogorilor al patimilor nestăpânite, și sufletele acelea sunt bântuite, în mod diabolic de o sete chinuitoare; — și oamenii, înnebuniți de această sete inexorabilă, aleargă pe la babe și la vraci, să-și astâmpere setea nebună; folosesc tot felul de beuturi îmbătătoare: ură, sensualism, mărire, avere, plăcere; până 'n fund golesc paharul voluptății, ce le întefește setea și mai amar, și le mărește la înfinit pustiul sufletului lor.

Suflete nenorocite, pustiuri imense nestăpânite apă vă trebuie! Căci numai apă poate să vă răcorească, numai apa poate să vă stabilească nisipul dogoritor și ucigător al sufletelor voastre.

Omenire însălbătăcită de focul patimilor tale nestăpânite ascultă glasul Domnului: „Beți apă cu veselie din izvoarele Mântuitorului”. Beți cu veselie apă din izvoarele mântuitoare ale învierii sale și nu veți însetoșa în veci!

Ușurare! strigă sufletele noastre. Ușurează-ne Doamne! de suferințele patimilor noastre, desleagă-ne lanțul slăbiciunilor noastre, dăruiește-ne viață nouă, fă-ne să 'nviem curați de patimi și păcate și luminați de darul tău, îmbogățește sufletul cu pacea ta Dumnezească în marea zi a învierii Tale. Amin.

Prof. C.

MORMÂNTUL DOMNULUI.

Avem un obicei rămas nouă din strămoși, ca în fiecare an, pe vremea când întreg pământul, trezită din amorfeala unei ierni îndelungate, își înviește haina posomorită, când natura întreagă e trezită la o nouă viață primăvărată, să prăznuim Paștile, amintirea învierii D-lui.

Mormântul nou săpat în piatră, care închisese pe o clipă sub peceți nădejdea neamurilor, stă cu pecețile rupte și piatra răsturnată, iar îngerul D-lui celor ce căutau pe cel viu cu cei morți, le spunea: „s'a sculat, nu este aici, iată locul unde l'au pus pe el!” (Marc. 16, 6).

Locul unde l'au pus era un mormânt nou pe care Iosif, un om bogat din Arimatia îl săpase în stâncă pe muntele Calvariei. Avea anume Iosif aproape de locul unde l'au ristignit pe Isus o grădină și acolo își săpase în piatră un mormânt. Și fiind acesta aproape de locul ristignirii, Iosif, după ce a cerut trupul lui Isus l'a așezat aici și a prăvălit o peatră pe ușa mormântului.

„Făcându-se sară a venit un om bogat din Arimateia, numele lui Iosif, care și el fusese ucenic a lui Isus. Acesta venind la Pilat a cerut trupul lui Isus. Atunci Pilat a poruncit să se dea trupul. Și luând Iosif trupul, l-a înfășurat în giolgiu curat și l-a pus pre el într'un mormânt nou al său, pe care îl săpase în piatră; și prăvălind o peatră mare pe ușa mormântului, s'a dus”. (Mat. 27, 57—58).

S'a dus... dar sufletele celor cari sorbiseră de

pe buzele Mântuitorului cuvintele vieții vecinice, au rămas legate de locul, unde l'au pus pe el. Păstrându-s'a locul acela în amintirea tuturor celor ce au crezut și cred într'ânsul până în zilele noastre. Mare a fost durerea primilor creștini când trebui să părăsească Ierusalimul și să se refugieze, împreună cu episcopului lor Simeon, de cea parte a Iordanului. Era aceasta pe vremea când Titus asedia orașul. După dărîmarea Ierusalimului (70 d. Cr.) și retragerea lui Titus iarăși au venit să se închine pe locul unde viața a zdrobit puterea morții.

Cât de mare era atragerea creștinilor către acest mormânt se vede de acolo, că împăratul Hadrian, când pe la 130 d. Cr. a început reedificarea Ierusalimului dându-i numele de Aelia Capitolina, ca să împedea pe creștini a se mai aduna acolo, a poruncit, ca întreg teritoriul acela să-l acopere cu pământ și pardosindu-l cu pietrii, apoi, a zidit pe el un templu păgân, în care a așezat statuia celei mai desfrânate zeițe romane: Venus. Credea anume împăratul păgân, că prin aceasta creștinii se vor întoarce cu scârbă dela locul acela. Dar cu toate aceste pelerinajile n'au încetat nici sub Hadrian, nici sub urmașii lui. De altcum templul păgân a servit veacurilor următoare ca și o mărturie despre locul unde l'au pus pe Domnul, așa că primul împărat cu sentimente creștinești Constantin cel mare (306—337), nu avu decât să dărâme templul păgând și îndepărtând ruinele să scoată iarăși la lumină Sf. Mormânt, locul de de atracție al tuturor creștinilor. Lucrările de desgropare s'au făcut sub conducerea lui Mac-

SAMUIL VULCAN

EPISCOPUL ROMÂN-UNIT AL ORĂZII-MARI (1806—1839) ȘI BISERICA ORTODOXĂ-ROMÂNĂ.

de Dr Iacob Radu

Prepozit capitular român-unit, prelat papal.

În anul 1921 am fost publicat în revista „Cultura Creștină” din Blaj (Numerii 10, 11 și 12) un studiu intitulat „Episcopul Samoil Vulcan și biserica neunită” în care pe baza unor scrisori originale și documente autentice, ce se află în biblioteca diecezei noastre, am orătat ajutorul puternic ce l'a dat Vulcan fraților ortodocși din Arad, îndeosebi lui Moise Nicoară, în lupta lor pentru a scăpa de sub păstoriarea puțin părintească a Ierarhiei străbești, și episcopului Vasile Moga din Sibiu ca să ajungă episcop și apoi să scape de necazurile și neajunsurile ce i-le făceau unii răuvoitori și invidioși.

Poate că nu mi-ar fi trecut prin gând să mai revin asupra aceluși studiu fragmentar, dacă nu primeam îmbărbătare dela un distins academician al nostru, care, mi-a scris încă în anul trecut că rece-

tind dânsul acele articole, faptele expuse într'ânsele și documentele citate i-s'au părut de o însemnătate așa de mare și atât de bogate în învâștătură trebuitoare pentru vremile noastre de acum, încât crede că ar fi bine și folositor să tractăm din nou chestiunea și să îi anexăm toate documentele atinse sau citate ori chiar și altele relative la legăturile și ajutorul frățesc dintre uniți și neuniți, ca să fie ajutați și acești frați să scape de sub stăpânirea străină a Sârbilor.

Fiind în anul trecut ocupat cu un alt studiu asupra anilor din urmă ai vieții marilor noștri scriitori Gh. Șincăi și Samoil M. Clain¹⁾ numai acuma am putut da ascultare binevoitorului sfat și îndemn amintit mai sus, și astfel recetind acele două articole și cercetând iarăși documentele cari îmi serviseră de bază la scrierea lor, ba încă extinzându-ne și asupra altor izvoare și documente, le-am complectat și acum le publicăm din nou cu documente cu tot, grupându-le în două părți, privind întâia Aradul și cealaltă Sibiu.

Întâmplările expuse în acest studiu și docu-

¹⁾ Două luceferte rătăcitori, Gh. Șincăi și S. M. Clain, 121 pag. în 4^a București 1924. Edit. Academiei Române.

rie episcopul Ierusalimului și sub auspiciile Sf. Elena mama lui Constantin.

După ce au scos Sf. Mormânt de sub ruine se nascu dorința aprinsă să afle și crucea pe care fu răstignit Cristos. Nădejdea reușitei o întărea împrejurarea, că la Iidovi era obiceiul, ca toate instrumentele de tortură să fie îngropate pe locul unde a fost executat cel osândit la moarte. După multe încercări în apropierea mormântului, au descoperit trei cruci, cuietele și tabla ce purta inscripția: Isus Nazarineanul Regele Judeilor (320 d. Cr.). Fiindcă nu se știa cu siguranță care e crucea Mântuitorului, episcopul Macarie cu rugăciuni ferbinți a cerut dela Dumnezeu un semn, și în fața împărătesei și a poporului adunat a atins cu ele pe o matroană ce era pe moarte. Atingându-se de cele două nu s'a produs nici un efect, iar când s'a atins de a treia s'a însănătoșat. Aceasta era crucea Mântuitorului care fu pusă spre închinare în biserică. (În Bis. noastră acest eveniment se serbează în ziua de 14 Sept.: Înălțarea Crucii onorate și făcătoare de viață).

S. Elena a luat cuiete și o parte din cruce și le-a trimis fiului său în Constantinopol, iar partea cea mai mare a încredințat-o episcopului din Ierusalim ca să o păstreze pentru posteritate. Părțile din cruce au fost trimise, apoi, și pontifului roman Silvestru I. și în alte părți a lumii.

Pe locul unde a fost îngropat Mântuitorul din porunca și cu cheltuiala împăratului Constantin și mamei sale S. Elena, episcopul Macarie zidi o biserică pompoasă dedicată „Învierii D-lui,” unde pelerinagiile

creștinilor din toată lumea se făceau luptând cu toate greutățile drumurilor și suferind mult din partea păgânilor, cari amenințau încontinuu imperiul de răsărit.

La 614 Chosroes II, regele Persiei ocupă Ierusalimul și mulți creștini împreună cu patriarhul Zaharie căzură în prinsoare, iar o mulțime de Iidovi cari nevăliseră în urma armatei persilor, au devastat în mare parte mănăstirile zidite de Constantin și chiar Sf. Cruce a fost răpită de persi. La 627 împăratul Heraclius învingând pe persi, a luat Sf. Cruce și în triumf a dus-o în biserică din Ierusalim. Tradiția ne spune, că însuși împăratul a purtat crucea pe umerii săi, dar când a ajuns la poarta care conduce spre Golgota a rămas juituit locului. Poporul se mira de aceasta întâmplare, iar Zaharie, eliberat din prinsoare, prin inspirație divină a strigat: „Gândește Maiestate, oare te asemeni întru toate cu Mântuitorul, care a purtat aceasta cruce ca și cel mai serac și mai umil dintre toți!” Atunci împăratul numai decât s'a desbrăcat de hainele împărătești și desculț ca și un om de rând, a dus mai departe crucea până la locul răstignirii.

Biserica dăruită de păgâni a încercat să o reedifice Modestus, urmașul lui Zaharie, dar lipsit fiind de mijloace în locul fostului lăcaș a zidit patru biserițe împreunate prin o colonadă de marmoră: 1. Capela Învierii, ridicată deasupra mormântului, 2. Capela Golgota, 3. Capela Crucii, 4. Capela ungerii în care se află lespede de piatră pe care — după tradiție — Iosif și Nicodim au uns trupul lui Isus după legea mozaică, înainte de al pune în mormânt. Abia că le-a terminat când, la 637 turcii năvă-

mintele anexate, sunt instructive și de folos și pentru vremea de acum și noi am fi fericiți știind că ele au fost înțelese în cercuri cât mai largi.

Deci: cei ce au urechi de auzit să auză.

I.

1. În luptele politice purtate de către conducătorii poporului român din Transilvania, la sfârșitul veacului al XVIII-lea și la începutul celui următor, s'a putut constata ca o notă fericită armonia și bunăînțelegerea între cei doi episcopi, Ioan Bob gr.-cat. și Gerasim Adamovici, gr.-or., după cerințele vremilor de atunci socoliți și ca conducători politici ai Românilor. Acești doi arhiepiscopi, însufleșiți de același curaj patriotice, au știut lăsa la o parte ori și ce preocupări confesionale și având în vedere numai binele de obște național al credincioșilor, s'au pus în fruntea mișcării politice de atunci, împreună cu multe greutăți și primejdii.¹⁾

Este adevărat, că pășirea lor nu a avut succesul dorit, însă avut-a fericitul dar, de a porni valul de nobile lupte naționale, care de atunci a mers tot crescând, până la izbânda deplină din zilele de azi, și, prin pilda frumoasă de luminat patriotism, fost-a

¹⁾ Dr. I. Lupaș: Mișcarea episcopilor Gh. Adamovici și Ioan Bob la curtea din Viena în a. 1792, Sibiu 192.

și urmașilor puternic îndemn de dragoste și de nobilă întrecere, în lupta măreață pentru idealul național.

Astfel vedem pe nemijlociții lor urmași: Ioan Lemeni din Blaj și Vasile Moga din Sibiu, iscăbind în anul 1842 o petiție comună către dieta Transilvaniei, pentru cererea de drepturi confesionale și civile pentru Românii locuitori în Fundus regius și luptând alături pentru dobândirea drepturilor cerute.¹⁾

Armonia patriotică a episcopilor Șaguna și Lemeni a contribuit nespuse de mult la strălucita reușită a adunării dela 3/15 Maiu 1848 din Blaj; frățasca conlucrare a mitropoliților Șaguna și Șuluțiu la anul 1861 a pus temelia sigură la constituirea și înființarea „Astrei” care a devenit apoi prin zelul și osteneala comună a tuturor conducătorilor poporului român, și eliminându-se ori și ce tendință confesională, simbolul unității sufițetești a neamului românesc și a gătit calea la memorabila adunare din 1 Decembrie 1918, sfințită prin binecuvântarea tuturor episcopilor ambelor biserici române din Ardeal.

Dar de atunci?

Istoria va judeca, și noi nu ne temem de verdictul ei!

¹⁾ Cfr. Borjiu: Părți alese din Istoria Transilvaniei t. I., p. 624.

liră și ocupară Ierusalimul. Califul Omar, cuceritorul Ierusalimului, a încheiat un contract cu patriarhul Sofronie, ca reprezentant al locuitorilor creștini de pe acea vreme, în baza căruia creștinii își puteau deprinde liber cultul lor, dar nu li se da voie să ridice biserici noauă și să aranjeze procesul solemn.

Cu ocupația turcească se începe pentru creștini epoca tristă a suferințelor. Mai ales de pe vremea când Fatimizii luară puterea, creștinii erau supuși la tot felul de torturi și bisericile lor profanate și dărâmate. Suferințele creștinilor din răsărit au produs răsunet la frații lor din Apus, unde se zemisise ideea salvării locurilor sfinte din mâinile păgânilor. Papii dela Roma sunt inițiatorii acestor mișcări de desrobire. Aceasta idee sulevată cu căldură mai întâi de Silvestru II. (993—1003), fu reluată cu țările de către Gregorie VII. (1073—85), pe vremea când turcii ajunseră până la Constantinopol. Împăratul Mihail ceru ajutorul Papei Gregorie VII, care într-o circulară adresată întregii creștinătăți chemă toată suflarea să alerge într'ajutorul creștinilor din Orient. La 16 Dec. 1074 lansă un nou apel pentru o expediție la Sf. Mormânt, dar războiul cu Henrich IV. zădărnici toată întreprinderea. Nici urmașul său Victor al III (1086—1087) nu fu mai norocos. Într'aceasta, suferințele creștinilor din răsărit creșteau într'una, altarele lor erau sfărmate și bisericile dărâmate. Urban II (1088—1099) nu mai putu suferi maltreatarea creștinilor și profanarea locurilor sfinte. Mai întâiu în conciliul din Piacenza la 1095, apoi în cel din Clermont la sfârșitul aceluiași an, prin o vorbire puternică a entusiasmat

asa de tare întreaga adunare, că apelul lui Urban l'au luat drept poruncă divină pentru împlinirea căreia se arătau gata să-și jertfească și viața. Mai ales se însuflețise Franța, patria celei dintâiu cruciade (Marx, Kirchengesch. 1913, p. 400). Pontificele roman a împărțit indulgențe plenare pentru toți aceia, cari vor lua parte la aceasta expediție „nu din vanitate ori din poftă de câștig, ci din adevărată pietate față de locurile sfinte”. Toți cari voiau să iele parte la aceasta expediție și-au cusut o cruce roșie pe haine (cruciași). Dar cu toate aceste abia în vora anului 1096 a putut pleca numeroasa oaste de cruciași sub conducerea ducelui Gottfried v. Bouillon. Mult au avut de suferit și multe greutăți de învins până ce în 1099 putură înfrânge puterea păgânilor ocupând Ierusalimul, unde se formă un regat teocratic: regatul Ierusalimului. În fruntea acestui regat, după moartea delegatului papal episcopul Adhemar, ajunse Gottfried v. Bouillon, dar nu cu titlu de rege, ci numai „Apărător al Sf. Mormânt”, căci el nu voi să poarte coroană de aur în acele locuri unde Mântuitorul a purtat cununa de spini.

După moartea lui, în urma neînțelegerilor dintre creștini, nu pește mult Ierusalimul ajunse iarăși în mâinile păgânilor. S'au mai părăndat și alte expediții cruciate până pe la 1270, dar rezultatul lor n'a fost cel așteptat, deoparte pentru motive interne de neînțelegeri între conducători, de altă parte cruciașii nu mai erau animați de dragostea și pietatea față de locurile sfinte, ci fiecare căuta mărire și câștig. În 1291 căzu în mâinile turcilor și cea din urmă redută

2. Dar mai grea, și decât a celor din Transilvania, era soarta Românilor din Bihor. Aci puternica stăpânire a episcopiei latine din Oradea-Mare și a magnaților și nemeșilor maghiari, abia îi suferia pe bieții Români, să-și câștige cu grele osteneți pâinea amară de toate zilele, muncind din greu ca iobagi pe întinsele moșii domnești, iar de școală, de cultură și de drepturi politice, mai ales, cine să le fi purtat de grije? Biserica le-a fost și aci singura ocolitoare, mai ales după ce mila Domnului a făcut, ca în anul 1775 să se înființeze dieceza gr. cetolică română de Oradea-Mare și în fruntea ei să ajungă, dela început, bărbați luminați și cu mare tragere de inimă către toate păsurile poporului românesc.

Al treilea între aceștia a fost episcopul Samoil Vulcanu, numit în anul 1806, unul dintre cei mai mari arhieri ai bisericii române unite, însuflețit patriot și darnic mecenate, după cum frumos îl caracterizează strănepotul său, Iosif Vulcan: „Toată viața lui fû un șir lung de acte filantropice și naționale culturale. Reședința lui a devenit un azil al tuturor celor ce aveau trebuință de ajutor. Nici o mișcare culturală națională nu s'a inițiat, fără știrea și conlucrarea lui. Nici o carte românească nu s'a tipărit fără contribuția

lui. Nici un scriitor român n'a rămas, pe care să nu li fi încurajat și sprijinit.”¹⁾

Episcopul Vulcanu așadar a ajutat și sprijinit toate mișcările naționale și culturale române și pe toți bărbații muncitori pentru binele de obște al neamului românesc, iără deosebire de confesiune. Apostol adevărat și stâlp de credință al bisericii sale, el a întins totuș cu dărnicie mână de ajutor bărbaților neuniți, cari se luptau la Arad, ca să scape biserica lor de sub jugul oprimator al Sârbilor, cei mai înverșunați dușmani ai neamului românesc, și atunci, ca și acum.

Sprijinul dat de episcopul Vulcan la înființarea preparandiei din Arad, este cunoscut din corespondența lui cu Țichindeal.²⁾

Puternic a fost concursul și ajutorul său și în chestia curat bisericască a urcării celui dintâiu episcop român ortodox în scaunul episcopesc din Arad. Dovadă despre aceasta sunt cele optsprezece scrisori ale lui Moise Nicoară către dânsul și alte câteva documente din al căror conținut se lămuresc multe momente înălțătoare ale luptei portate de către Ro-

¹⁾ Iosif Vulcanu: Dimitrie Țichindeal, discurs de recepțiune: la academia Română, București 1893, p. 22.

²⁾ Iosif Vulcanu, l. cit. p. 17 și urm.

creștină și de atunci pământul sfânt ajunsese în mâinile păgânilor.

Cruciații au reedificat și înfrumusețat bisericuțele lui Modestus înălșând deasupra lor o cupolă impunătoare. Dintele vremii însă nu le-a cruțat așa că în veacul XVI capela Sf. Mormânt era să se năruie, dar fu reparată de către Bonifaciu, gardianul Sf. Mormânt, cu ajutorul Papei (1555). Renovată fu și în veacul XVII; iar în veacul XVIII călugării franciscani comandară din Europa table de marmoră pentru capelă, dar grecii au împiedecat transportarea lor la Ierusalim. Cu toată ura ce o purtau grecii față de franciscani, nu au putut împiedeca renovarea întregii capele.

Pe la începutul veacului XIX biserica Sf. Mormânt căzu pradă unui incendiu și neputându-o renova franciscanii, grecii schismatici se folosiră de aceasta ocazie și cu ajutorul Rusiei o renovară formându-și prin aceasta drept de proprietate asupra ei, cu toate că Apusul catolic a susținut și reedificat acele ziduri în cursul veacurilor răscumpărându-le de multe ori dela păgâni cu bani grei împreună cu locurile sfinte, pe când împărații bizantini în loc de sprijin puneau piedeci când pe față, când pe ascuns. La 1868 Napoleon III în înțelegere cu Rusia a renovat întreaga cupola bisericii Sf. Mormânt, care în înfățișarea ei de astăzi este un conglomerat de capele cu chilii pentru călugări și întortochiate coridoare.

Astăzi biserica Sf. Mormânt stă sub stăpânirea călugărilor catolici, greci și armeni, ale căror certuri nu arareori conturbă pietatea pelerinilor, cari din țări

mâinii frunțași din Arad pentru dobândirea unui episcop român.

3. Ori care ar fi părerea istoricilor români asupra ierarhiei române dinainte de veacul al XVIII-lea, fapt este neindeolic. că Sârbii, după colonizarea lor în Ungaria la anul 1690 sub patriarhul lor Arsenie Cernovici, sprijiniți pe marile privilegii dobândite dela împăratul Leopold I, au căutat numai decât să încalce biserica românească începând planul de cucerire cu cea din Bănat și estinzindu-l pe încetul asupra Bihorului și mai târziu și asupra Ardealului, ba câțiva timp chiar și asupra Olteniei¹⁾ numind prelungirea episcopi de ai lor, a căror grije de căpetenie a fost să subjuge biserica românească intereselor lor și să slăbească și întunece caracterul național al ei. Această o recunoaște, deși cam timid și cu sfială chiar și distinsul istoric ortodox d. Prof. I. Lupaș.²⁾

Prin diplomele din 26 August 1690 și 20 August 1691³⁾ între alte privilegii date Sârbilor a fost și acela ca mitropolitul lor să aivă jurisdicțiune și liberă dispunere asupra tuturor bisericilor de ritul oriental din

¹⁾ Dr. A. Bunea: Episcopii P. P. Aron și D. Novacovici, Blaj 1902 p. 39 și urm.

²⁾ Dr. I. Lupaș; Istoria bis. Românilor ardeleni. Sibiu 1918 p. 154.

³⁾ Hurmuzaki, vol. V, P. I. pag. 355 și 383.

îndepărtate vin să și ușureze sufletul în fața Sf. Mormânt. (I. Chiru-Nanov: Pe căile profesiilor II p. 39).

Și în bisericuțele noastre se deschide odată în fiecare an câte un mormânt închipuind Mormântul Domnului. Creștinii aleargă la el să retrăiască în suflet, pe o clipă măcar, marea tragedie ce s'a săvârșit pe muntele Golgota înainte cu 19 veacuri. Par'că simțesc în sufletul lor povara unor vremi ce-și reînnoiesc păcatul, așa sfioși își pleacă fruntea în fața palidei închipuirii, iar sufetele credincioase se înalță în tainice gândiri către Acela, care în ziua cea dintâiu după a Sâmbătei, a rupt pecețile sub cari era ținut și prin învierea sa a răscumpărat lumea de păcat.

Dr. Nicolae Flueraș.

AZIMĂ ORI PÂINE DOSPITĂ?

O deosebire între învățăturile bisericii răsăritene ortodoxe și apusene este învățătura despre materia *validă* a sf. Eucharistii.

Biserica ortodoxă susține că, materia validă a sf. Eucharistii este *pâinea dospită*, pânăcând biserica apuseană azi întrebuințează pâine *nedospită* fără să fi declarat însă vreodată, că pâinea dospită ar fi materie invalidă. Din contra, în Conciliul din Florența (anul 1439) a declarat: „Definiăm că trupul lui Hristos se poate face atât în pâine dospită cât și nedospită”. Și aceasta definițiune s'a făcut nu pentru creșterea unei atmosfere prielnice de unire între biserica orientală și cea apuseană, ci în baza tradițiunii. Căci din

peninsula balcanică și din Ungaria și Croația. Bazați pe aceste privilegii mitropolității sârbești au și numit episcopi numai în localități unde erau credincioși de neamul lor, ca în: Karlstadt și Zsinopol, Segedin, Buda, Alba-Regală, Mohaci și Siget (nu cel din Maramurăș) ci și în ținuturi locuite de Români, adevă în Timișoara, Ienopolea, Vârșeț și Oradea-Mare; aci pe unul cu numele Efrem Veniamin, având jurisdicțiune și preste îndepărtata Agria. Numirile acestor episcopi au fost aprobațe și recunoscute: „benigne admittendos et tollerandos censuimus” prin diploma din 4 Martie 1695¹⁾. Este de observat că la Timișoara a fost numit Isaia Diacovci până aci episcopul tot sârbesc al Jenopolei (Boroș-Jneu)²⁾.

Tot episcop *sârbesc* a fost și Efrem Veniamin numit pentru Oradea-Mare și Agria și nici decum ortodox *român* cum afirmă fără să dea dovezi, d. Prof. I. Lupaș³⁾ și se susține cu atâta emfază din partea Sinodului eparhiei ortodoxe-române din Oradea-Mare, în Memoriul prin care a cerut *reînființarea și restaurarea episcopiei istorice ortodoxe-române* din

¹⁾ Hurmuzaki I. cit. p. 440

²⁾ Dr. A. Bunea: Ierishia Românilor din Ardeal și Ungaria, Blaj 1904 p. 197—198.

³⁾ L. cit. p. 133.

cele mai vechi vremuri ale creștinismului în sf. Liturghie se întrebuiță *deopotrivă* pâne dospită și nedospită. Câteva secte orientale în Joia mare întrebuițau pâne nedospită; la fel fac și Maroniții și Armenii în zilele noastre. Biserica apuseană până târziu în veacul al IX-lea a întrebuițat pâne *dospită*. Introducerea pânei nedospite s'a făcut mai mult din motive practice (să nu se corupă speciile, să se exprime st. curățenie ș. a.) Și nici n'a fost înainte de Phoju (veacul IX.) în aceasta privință nici o deosebire de învățatură între biserica orientală și apuseană. De aici încolo însă, când se căuta nod în papură pentru acoperirea cauzei adevărate a desbinării celor două biserici, care a fost răvna nesăbuită după întâietate a patriarhilor din Constantinopol, s'a crezut potrivită și aceasta chestiune pentru perfectuarea desbinării unelțite. Intre cele patru puncte însămnate s'a luat și acesta. Cu cât drept, se va vedea din următoarele.

Intrebuițarea pâinei dospite și a pâinei azime (nedospite) în sf. Eucharistie este o chestiune istorică. Admit ambele biserici că, Hristos a întemeiat sf. Eucharistie la Cina de taină, care s'a ținut seara în preziua Patimilor. E întrebare oare D-l Hristos la cina de taină a întrebuițat pâne dospită, ori nedospită? Aceasta întrebare iarăși depinde dela alta: oare D-l Hristos la Cina de taină a celebrat *Paștile* ori ba? Căci dacă s'au celebrat *Paștile*, s'a întrebuițat *azimă*, fiind Iudeilor cu desăvârșire interzisă în sărbătoarea Paștilor întrebuițarea pâinei dospite. Ba mai mult, nici nu era voie să se țină în casă pâne dospită. Deci dacă Cina de taină a fost *cină Paschală*, ori

a fost cină de alt ordin, dar a căzut în vremea Paștilor, (care sărbătoare a durat șapte zile), atunci Isus Hristos a consacrat în azimă.

Fiind redusă întrebarea despre materia validă a sf. Eucharistii la o chestiune istorică, pentru deslegarea ei va trebui să consultăm *isvoarele istorice* cari tratează despre această chestiune. Aceste isvoare sunt SS. *Evangelii*. Vom da textele referitoare, ca să apară adevărul.

Biserica apuseană, care susține că Hristos în preziua Patimilor a mâncat cu învățaceii Cină Paschală și care în urmare întrebuițează în Liturghie pâne azimă, își întemeiază *praxa* pe următoarele texte:

Mateu 26, 17. „Iară în ziua cea dintâiu a azimelor venit-au ucenicii la Isus, zicând lui: unde vrei să gătim ție Paștile?”

Marcu 14, 12. „Iară în ziua cea dintâi a azimelor când jertfeau Paștile zis-au către el ucenicii lui: unde vrei să mergem să gătim ca să mâncăm Paștile?”

Luca 22, 14—15. „Și venind ceasul a șezut la masă, și cei doisprezece apostoli cu el. Și a zis lor: cu dor am dorit să mâncăm aceste Paști cu voi înainte de patima mea.”

Mai compară: Luca 22, 7, Marcu 14, 2, 14, Mateu 26, 18. ș. a.

Din aceste texturi se vede, că Hristos a ținut cina de taină în ziua întâiu a azimelor, deci dacă chiar contra Luca 22, 15 am crede că n'a mâncat Hristos Paștile, fiind cina în ziua azimelor, n'a putut întrebuițea decât azimă.

Oradea-Mare,¹⁾ în care Memoriu se mai zice că: „Oradea-Mare a fost din vechime sediul unui episcop ortodox român. Toate istoriile bisericești mărturisesc despre existența acestei episcopii”.

Or, din contră existența acestei episcopii *nu este de loc dovedită*,²⁾ precum nu este dovedit nici aceea că episcopul Efrem Veniamin ar fi murit în anul 1695, pentru că în diploma din 4 Martie 1695 numai se pomenește ca episcop sârbesc și nimic mai mult!

Insuși faptul că Efrem Veniamin a fost numit episcop și pentru Agria arată că nu a fost episcop român, deoarece în Agria nu au fost credincioși români, dară vor fi fost coloniști sârbi, cum au fost și în alte orașe din Ungaria³⁾ și chiar în Oradea-Mare, aci așezați mai ales în jurul cetății, în suburbiul sau mahalaua Veneția care s'a și numit: „*rácsváros*” și „*katonaváros*” adică: mahalaua Sârbilor și a militarilor, fiindcă Sârbii aceia erau obligați la serviciul militar.

Existența unei episcopii nu se poate deduce numai din faptul că într'un oraș oarecare se pomenește

¹⁾ Actele Sinodului eparhial al eparhiei ortodoxe-române a Orăzii-Mari din anii 1920, 1921 și 1922 pag 107 și urm.

²⁾ A. Bunea opul cit. p. 196.

³⁾ Hodinka Antal, A munkácsi gör.-kath. püspökségtörténete, Budapest 1910, pag. 24.

unul sau doi episcopi pe scurt timp, fără aceea trebuie dovedită prin documente autentice, cum sunt: actul, diploma sau hrizovul de fondare sau întemeiere extradat din partea autorităților în drept, sau în lipsa acestora prin tradiție constantă întărită prin documente și fapte autentice prin dipticul sau seria episcopilor și prin acte jurisdicționale emaneate dela ei. Astfel de documente însă relative la episcopia ortodoxă-română de Oradea-Mare dinainte de veacul al XVIII-lea nu ne sunt cunoscute.

Părerăa unor scriitori români că în Oradea Mare ar fi existat o episcopie ortodoxă română încă înainte de înființarea episcopiei romano-catolice, ba chiar și înainte de navălirea Maghiarilor, este lipsită de ori și ce temelu și nu merită să fie luată serios în discuție.¹⁾

Chiar amintind că din cauza marelui număr al Românilor în Bihor pe la capătul veacului al XVII-lea, adică pe timpul numirei episcopului Efrem Veniamin acesta ar putea fi socotit ca episcop român, de aci nu urmează că ar fi existat în Oradea Mare și o episcopie română-ortodoxă statornic organizată, lipsindui,

¹⁾ A Bunea, op cit. pag. 98—99 și Hodinka A. op cit. pag. 183—184

Biserica răsăriteană față de mărturiile clare ale celor trei evangheliști (Mateiu, Marcu și Luca) își întemeiază învățătura pe următoarele texte ale evanghelistului Ioan:

13, 1. 2. „Iară înainte de praznicul Paștilor, știind Isus, că i-a venit ceasul ca să treacă din lumea aceasta . . . și făcând cină, iată diavolul a intrat în inima lui Iuda alui Simon din Iscariot, ca să-l vândă pe el“.

18, 27. „Și au adus pe Isus dela Caiafa în divan, și era dimineață, și ei nu au intrat în divan, ca să nu se spurce: ca să mănânce Paștile.“

19, 14. „Și era Vineria Paștilor, ca la al șeaslea ceas, și a zis Iidovilor: Iată împăratul vostru“.

De aici ar urma, că Judeii când l-au judecat pe Isus la moarte, încă nu au mâncat Paștile, ci numai după moartea lui, deci Vineri seara. Isus, care a observat totdeauna legea Mozaică n'a putut mânca cină Paschală în vreme ilegală, înainte de Paști. Deci Cina de taină mâncată Joi seara, n'a căzut în vremea Paștilor, n'a fost cină paschală, în urmare la prima consacrare s'a întrebuințat pâne comună, — care a fost cea dospită. — Așa biserica răsăriteană.

La prima vedere însă texturile citate ale evangheliștilor Mateiu, Marcu și Luca sunt atât de clare și categorice, încât abaterea dela înțelesul lor se pare a fi abatere dela învățătura, respective dela pilda lui Hristos. E adevărat, că evanghelistul Ioan pare a contrazice pe ceilalți trei. Dar numai la aparență Ioan nu spune nici cu un cuvânt că Hristos n'a mâncat Paștile înainte de Patimile sale, ci numai

precum s'a dovedit mai sus, condițiile de lipsă unei atari existențe. Cel mult a fost și aceasta o încercare; o opoziție trecătoare ca atâtea altele pe teritoriile locuite de Români. Așa a fost bună oară și cazul celui Petru Hristofor care la anul 1711 se pomenește ca episcop de rital oriental în Oradea-Mare, dar nu se spune că ar fi fost episcop român eparhial, deci recunoscut sau numit ca atare prin diplomă împărătească, fără de care act episcop adevărat nu putea fi. Dar nici nu putea să existe aici un astfel de episcop pe aceea vreme, când știm că episcopii latini unguri nici episcop român-unit nu au suferit să fie multă vreme, numai ca vicari ai lor. Va fi dară și acel Petru Hristofor, ca și celalalt cu numele Affatim (?) aflat prin ținutul Beiușului vreun episcop pribeag grec sau sârb, în contra cărora se revolta chiar și poporul ortodox-român.¹⁾

Este dară de mirat să Consistorul eparhial ortodox-român din Oradea-Mare, putând să ceară înființarea episcopiei din atâtea alte motive, în hiperzelul său a recurs la un neadevăr istoric.

(Va urma)

¹⁾ Bunyitey V.: Biharmegye oláhjai s a vallás-uno Buda-Pest 1392, pag. 36.

atâtea, că Iudeii nu le-au mâncat înainte de patimile lui Hristos. Evangheliștii sinoptici spun, că Hristos a mâncat cina de taină în prima zi a azimelor și aceea a fost cină paschală, iară Ioan spune, că Iudeii au mâncat Paștile după Patimi. Deci ori Hristos a anticipat Paștile, ori Iudeii le-au amânat! Nu e probabil, însă că Hristos să se fie abătut dela prescrierea legii. El întreaga viață a respectat legea veche. La Iudei însă aflăm cazuri, când și-au amânat Paștile. Aceasta amănare își află explicarea în împrejurarea, că Iudeii după robia Babilonică decâteori Paștile cădeau pe Vineri (deci au început Joi seara) le-au amânat pe Sâmbătă, nu cunvâ poporul să aivă greutăți cu ținerea alor două sărbători mari după olaltă. Căci în sărbători trebuia să țină repaos desăvârșit. Nu le era iertat nici a înmormânta morți, nici a face nici un fel de lucru, nici chiar opere pii oboitoare. Poporul după robie numai era stăpân în țara sa nici pe destinele sale. A trebuit să se facă aceasta abatere dela legea Mozaică amăsurat împrejurărilor noul de trai.

Singură aceasta explicare, justificată prin tradiția Iidovească, e în stare să explice contrazicerea aparentă între sinoptici și Ioan evanghelistul fără să recurgem la interpretarea siluită a cuvintelor din Evangheliu, ori, în cel mai rău caz, trebuie să admitem, că întrebuințarea pânei dospite și a azimei în liturgie se bazează pe o întrebare istorică, care încă nu este pe deplin clarificată. Dar a făuri din aceasta situație istorică nelămurită o deosebire dogmatică între creștini, e hotărât, o reavoință. Căci de esența pâinii nu se ține să fie dospită ori nedospită, vorba e, să fie pâne curată de grâu, precum ne spune și tradiția diferitelor biserici.

Iată deci la ce se reduce deosebirea „dogmatică“ între biserica ortodoxă și apuseană în privința aceasta. Cu puțină bunăvoință credem că s'ar putea elimina nu numai aceasta dar toate deosebirile între cele două biserici. Și dacă s'ar lua aceste deosebiri rând pe rând am afla, că sunt create intenționat pentru îndepărtarea cât mai desăvârșită a celor două biserici. Biserica catolică nu pretinde nici aici capitulare, ci numai să rămână fiecare cu al său urmând principiul foarte creștinesc: „in dubiis libertas, in omnibus autem charitas.“

Prof. Gherghe Barna.

IN CE NE DEOSEBIM.

Românii de acelaș neam dela anul 1700 suntem împărțiți în două confesiuni religioase: ortodoxă și catolică română. A crede că toți Românii sunt de o lege înseamnă a ignora credința alor cel puțin două milioane de Români din Ardeal care la anul 1700 avuseră deosebita fericire de a putea regăsi matca

religiunii lor originale, de a se putea încopcia în cadrele organismului aceluia viu care este Biserica catolică a Romei.

În timpul mai nou, după realizarea visului nostru secular: a unirii noastre politice, tot mai vie se manifestă dorința, și de o parte și de alta, a unei uniri religioase între Români. Cel dintâi care a abordat chestiunea în publicitate și în mod sincer și serios, deși cam voalat, a fost D-l profesor dela Universitatea din Cluj, Dr Onisifor Ghibu. D-sa ca preot, om cu suflet nobil, și ca bun patriot, înțelege pe deplin marea oportunitate morală și culturală ce-ar putea să-l aducă cu sine pentru propășirea noastră națională culturală unirea religioasă cu frații noștri de un sânge din Apus. Durere că bunele sentimente ale D-lui profesor Ghibu au găsit așa puțin resonanță la persoanele cele mai competente și dela cari singure atârână realizarea acestui *nou ideal național* al nostru la persoanele conducătoare ale ortodoxiei române. Aceste persoane sunt prea îngrădite în cercul strâmt de vederi al teologiei bizantine, pentru ca să-și poată lua numai osteneala de-a cerceta serios și cu judecată și punctul de vedere catolic în chestiunile controversate.

Pentru a contribui cât de puțin la nivelarea deosebirilor dogmatice ce există între noi am socotit că-e bine să luăm acele puncte sub o scurtă cercetare și făcându-ne observațiunile noastre sincere, obiective, fără de nici o părtinire, să arătăm calea care ar duce la o înțelegere.

Discutarea acestor puncte va fi de folos și pentru frații noștri ortodocși, cari cele mai de multe ori nu sunt în clar cu punctul de vedere catolic, dar și pentru ai noștri, cari cred că între noi și frații ortodocși nu există deosebiri esențiale. Noi am fi cari ne-am bucura mai mult să fie așa, dar, durere, cum vom vedea, uneltirile răutăcioase pornite dela Bizanțul ce urește tot ce e latin, au săpat adânci brezde de deosebire între noi și frații ortodocși; au creat o anumită convingere despre corectitatea punctului de vedere bizantin în sufletele adânc religioase ale fraților noștri. Noi credem, că aceste deosebiri sunt fabricate *anume* de teologi bizantini pentru justificarea schismei pornite din alte motive decât dogmatice și sunt primite apoi și susținute parte cu bună parte cu rea credință și de către teologii noștri ortodocși.

Dar să începem cu deosebirile.

1. Chestiunea cea mai gravă, care constituie pentru prezent o barieră aproape înlăturabilă, e aceea a primatului de jurisdicție al episcopului din Roma.

Frații ortodocși afirmă cu toată tăria și pare că încă în bună credință, că Isus Hristos n'a dat apostolului Petru nici o putere deosebită, mai mare decât aceea a celorlalți apostoli, și în urmare El n'ar fi pus un șef suprem, unic, pentru întreaga Biserică sa, a cărui putere și autoritate să se extindă asupra tuturor episcopilor și neamurilor creștine din lume.

Catolicii dimpotrivă sunt de convingerea că Isus Hristos a instituit în persoana lui Petru și-a urmașilor săi un șef suprem pentru întreaga Biserică sa și urmașii lui Petru în aceasta șefie sunt de drept divini episcopii din Roma unde a episcopit sf. Petru. De ce chiar cei din Roma? Pentru că așa a voit Isus Hristos. De ce i-a voit chiar pe cei din Roma? Taină ascunsă a înțelecțiunii lui Isus; am putea aduce diferite considerente practice pentru aceasta, dar nu e locul să ne extindem prea mult aici.

Fapt e că aici avem de-a face cu două concepții diferite: una *sinodală* — căci în sinod sau în totalitatea episcopilor din lume rezidă după părerea ortodoxă puterea supremă în Biserică — și una *monarhică*, Papa. O nivelare a concepțiilor în aceasta privință nu e cu puțință, până ce istoria, dezvoltarea fatală a evenimentelor ce ni le rezervă viitorul, anarhia crescândă în lume, nu va dovedi la evidență necesitatea unei autorități centrale pentru întreaga Biserică lui Hristos. Primele raze ale acestei fericite aurore au și apărut: sunt ortodocși cari văzând imposibilitatea de a progresa în cele bisericesti în lipsa unui organ central conducător, vorbesc de înființarea unui patriarhat ecumenic, care să nu fie grecesc, ci aievea al tuturor,*) supranațional, Dar la ce? când el există la Roma?! Până atunci amintim ca o curiozitate, că un profesor ortodox dela Universitatea din București, D-l Dr. N. C. Paulescu pornind din considerente de totului străine de dogme, a ajuns să dovedească istoric faptul, că Isus Hristos aievea a înțemeiat un primat suprem în Biserică**) în persoana lui Petru și a urmașilor săi.

2. A doua deosebire, mai mult de ordin teoretic, este dogma purcederii Spiritului sfânt și dela Fiul. Cum e posibil ca în dumnezeire să existe 3 persoane, cari totuș sunt un *singur* Dumnezeu; în ce raporturi de origine sau purcedere stau acestea trei persoane una cu alta, sunt misterele profunde ale religiunii creștine și nu-i este dat oricărui muritor să înțeleagă aceasta. Despre aceasta știm ce ne-a revelat Hristos Mântuitorul. Din nenorocire Scriptura, unde se cuprinde o mare parte a revelațiunilor lui Hristos, nu ne spune de totului lămurit cum stă chestiunea cu originea Spiritului sfânt: iesă El numai dela Tatăl sau și dela Fiul; se recere puțină combinație teologică; tradițiunea dogmatică încă nu e de totului lămurită, nu doar' că n'ar fi Părinți interpreți ai dogmelor creștine, cari să ne spună apriat purcederea Spiritului sfânt și dela Fiul, dar unii vorbesc nehotărât și nelămurit despre aceasta; mai vine apoi zelul sectarismului care unele locuri obscure ale sfinților Părinți le interpretează în favorul său. Așa că

*) Vezi cele expuse de D-l O. Ispir, secretar general la culte, la conferința dela Sinaia în toamna anului 1924, și diferitele articole ale d-lui Nichifor Crăinic în „Cuvântul“.

**) Dr. N. C. Paulescu: Sinagoga și Biserica 3 vol 60 Lei, București „Steaua Tării“ Str. Vasile Lascar 40 bis, 1925

nici singur competent este magisterul *infalibil* al Bisericii în care cred și ortodocșii, să declare afacerea de tranșată. Acest magister care după părerea catolicilor, este întruchipat în conciliile ecumenice și în Papa singur, s'a și declarat, dar ortodocșii nu vreau să primească declarațiile lui.

Cred că la tranșarea definitivă a chestiunii ne vin într'ajutor considerații de natură teologică. Anume: catolicii au un argument pentru dovedirea tezei lor, care încă nu l-am văzut resturnat de către nici un autor ortodox! E dogmă de credință de ambele părți, că cele trei persoane dumnezeiești se deosebesc real; altfel n'ar fi trei. Tatăl se deosebește de Fiul prin aceea că e Tată și nu e Fiul (paternitate), Fiul că e Fiul (filiațiune), Spiritul sfânt de Tatăl că e spirat de către Tatăl (spirațiune pasivă); Spiritul sfânt de Fiul și Fiul de Spiritul sfânt, prin ce se va deosebi? Prin nimic; deci concad. Adevărat că ortodocșii răspund la aceasta: Se deosebesc prin aceea că Fiul este *născut* iar Spiritul sfânt *purcede* din Tatăl, adică prin două operațiuni diverse. Dar noi zicem: Prin naștere se deosebește Fiul și Tatăl, prin spirațiune Spiritul sfânt și Tatăl, iar nu Spiritul sfânt și Fiul. Deci pentruca să se deosebească Fiul și Spiritul sfânt și să nu fie aceeași persoană e *necesar* teologic să fie și între ei doi *relațiune de opoziție*, cum este între ei și Tatăl. Aceasta relațiune de opoziție nu poate să fie alta decât purcederea adică ieșirea unuia dela altul. A cui? a Fiului? Nu, ci a Spiritului dela Fiul, căci e contrar întregii mentalități creștine o ieșire întrinsecă a Fiului dela Spiritul sfânt.

Raționabilitatea punctului de vedere catolic îl mai întărește și analogia ce o găsim între purcederea persoanelor în sf. Treime și între formarea ideii eului nostru propriu: D-zeu Cuvântul (Fiul) este *expresia* esenței Tatălui, Spiritul sfântul este *iubirea* personificată între ei doi, deci purcezătoare dela amândoi. Cum am spus aceasta deosebire este mai mult de ordin teoretic-teologic, fără vre-o urmare practică pentru viața de toate zilele a creștinilor.

3. O altă deosebire esențială este cu privire la *Malca* Domnului.

Catolicii întemeiază pe Scriptură, pe sf. Tradițiune și pe firea lucrului, învață și cred, că Prea curata fecioară, Mama lui Isus Hristos, a fost concepută și s'a născut fără de păcatul strămoșesc adică *neprihănită*, ortodocșii însă deși au înscrisă în Mineiu (la 9 Decembrie: „zămislirea sfintei Ane când a conceput pe Preac. Fecioara Marie“) acest mister, deși cărțile lor liturgice (cari sunt și ale noastre) vorbesc în termeni neîntrecuți despre P. F. M., ca despre cea mai sfântă între femei, despre cea de totului neprihănită și fără prihană, deși sfinții Părinți ai Bisericii orientale încă sunt de acord (d. ex. sf. Efrem Sirul), — ortodocșii neagă deschis o atare învățătură. De ce? Eu cred

numai ca să se opună catolicilor. Ortodocșii cred despre Precurata Fecioară Maria lucruri cu mult mai greu de crezut decât Zămislirea fără prihană: așa d. ex. *înlțerea și înălțarea ei la cer*, iar Zămislirea nu o cred. De ce? Pentrucă o cred catolicii; pentrucă a fost un Papă catolic (Pius al IX) carele a propus explicit și a definit acest adevăr.

4. Deosebiri cu mult mai grave sunt: *epikleza* și *pâinea dospită*.

Ortodoxii țin că catolicii atât latini cât și cei români n'au pe Domnul Hristos în Bisericile lor, pentrucă latinii folosesc la Liturgia lor *pâine nedospită* (azimă), când Isus Hristos a lăsat ca sf. Liturgie să se facă în *pâine dospită*; iar atât cei latini cât și cei români vreau să aducă pe Isus Hristos pe altarele lor prin cuvintele: *Luăți mâncați... și: Beți dintru acesta toți... pe când adevărata formă a sf. Euharistii este rugăciunea ce o zic preoții către Spiritul sfânt după acele cuvinte ale Domnului Hristos: „și fă adica pâinea aceasta“ etc.*

Asemenea niște deosebiri introduse *anume* pentru a separa pe creștini. De fapt, chestia cu *pâinea dospită* ori *nedospită* nu o discută oameni serioși; este o chestiune ce nu are importanță; vorba e să fie *pâine de grâu* cum învață tradițiunea; asta nu e dogmă.

Mai grav e cazul cu cuvintele consacratei. Dar punctul de vedere ortodox pare atât de absurd, că constituie o blasfemie la adresa lui Isus Hristos, care n'ar fi transformat *pâinea și vinul* în trupul și sângele său când a zis: *Luăți mâncați acesta este trupul meu... Beți dintru acesta toți acesta este sângele meu*, ci înainte ori după aceea. Că sunt sfinți Părinți, cari, seduși de epikleza introdusă mai târziu din serviciul oarelor în textul sfintei Liturgii, (cf. de Meester: Liturgie du sainte Jean Crisostôme, Rome, 1907) sunt în nedumerire cu privire la forma consacratei, nu are a face, tradiția și credința Bisericii universale în aceasta privință e atât de constantă, că e mare rătăcire, de nu rea voință, a crede altfel. De altfel de ce răspund și ortodocșii cu „Amin“ la acele cuvinte, de nu-i adevărat ce se spune prin ele... acesta este trupul... acesta este sângele meu? — Că sf. Vasile numește sfintele specii înainte de epikleză „*antitypa*“, nu e nimic, deoarece rămânând accidentele (calitățile senzibile) pâinii și vinului și după consacrare, se pot numi antitipurile, inchipuitoarele, figurile preasfântului Trup și preascumpului Sânge.

E evident că și chestiunea aceasta rămâne să o decidă magisterul infalibil al Bisericii.

5. O chestiune foarte gravă și cu urmări grele pentru viața și moravurile creștinești este *desfacerea căsătoriei*. Ortodocșii răzimați pe un *singur* loc și acela compatibil cu diverse interpretări, dela sf. Mateiu (5, 32) împotriva atâtor locuri clare din sf. Scriptură: Mt. 19, 3, 5; Mc. 10 2—9 (unde Isus nu permite

să se lase muierea definitiv, ca în legea lui Moise, pentru cuvânt de curvie) Rom. 7, 2. (cuvintele pregnantă ale Sf. Apostol Pavel despre indisolubilitatea căsătoriei); I. Cor. 7, 10—11 (chiar și dacă se desparte muierea, nu e voie să se mărite!); Ef. 5, 28—33, etc., împotriva spiritului și a concepției lui Hristos despre căsătorie, permit ca căsătoria pentru motiv de preacurvie să se poată desfășura de tot, așa ca părțile să se poată căsători cu alții. Abstrăgând de la urmările dezastruoase pentru societate, familie și copii, ce urmează din aceasta învățătură, ea este, cum am zis, în directă opoziție cu spiritul lui Hristos, care a învățat indisolubilitatea absolută a căsătoriei. Biserica catolică ar fi putut ceda de mult în această privință ca să satisfacă dorințelor omenești, dar n'a făcut-o fiind prea conștientă de ceea ce a învățat Isus. Ar fi numai spre întărirea moravurilor creștine să adopte și biserica ortodoxă în întregime principiul indisolubilității căsătoriei creștine.

6. Ultima deosebire privește soarta sufletelor după moarte, când primesc răsplata lui Dumnezeu.

Biserica ortodoxă învață în privința aceasta următoarele: „Sufletele acelor oameni, cari aflându-se în grația lui Dumnezeu iesă din lumea aceasta în pocăință pentru păcatele sale, au locul lor în mâinile lui Dumnezeu¹⁾”; „sufletele acelor cari trec de aici urgisiți de Dumnezeu și în desperare se duc în locul de osândă și al urgiei lui Dumnezeu. Aceasta însă se cade să o știe fie cine, că sufletele celor drepti, de și se află în cer, totuși mai înainte de judecata cea de pe urmă, nu primesc o răsplătire (cununa) deplină; de asemenea și sufletele celor osândiți nu sufer muncă deplină, ci după judecata cea de pe urmă sufletele împreună cu corpurile vor primi sau cununa deplină a mării, sau munca deplină.²⁾”

Aceasta e o învățătură catolică; căci și catolicii cred așa, că fericirea sau osândirea după moarte e deplină numai *intensiv*, dar *extensiv* nu, căci după învierea de obște are să se *extindă* și la trup, carele se va împreună din nou cu sufletul; dar aceasta învățătură ortodoxă nu e destul de precisă și de completă. Catolicii, cari dela desbinare încoace a făcut mai multă teologie speculativă decât ortodocșii, consideră mai amănunțit starea sufletelor ce trec din lumea aceasta în cealaltă. Și anume; după concepția catolică sufletele ce se despart decătre trup pot fi în următoarele trei stadii cu privire la Dumnezeu:

1. în păcat de moarte: aceia merg în focul iadului, chiar dacă au și un singur păcat de moarte veritabil; precum a zis Hristos și învață Biserica;

2. fără de nici un păcat, nici măcar vrenial, și nici n'au pedepse temporale de suportat pentru păcatele lor iertate în viață: aceștia merg de-a dreptul în rai la vederea feții lui Dumnezeu.

¹⁾ Cf. Confes. ort. part. I. răsp. la întreb. 67. citat la A. Comoroșan: Dogmatica ortodoxă, p. specială p. 688 sq.

²⁾ Ibid. resp. la întreb. 68. p. 689.

3. Rare sunt sufletele cari mor în stadiul acesta al 2-lea. Cele mai multe suflete împăcate cu Dumnezeu în ceea ce privește păcatul lor și osânda vecinică, n'au plătit îndeajuns dreptății dumnezeiești, prin suferințe, pedepsele ce urmează în mod necesar după fieștecare păcat. Acesta este un principiu sfânt în teologia creștină că „sine sanguine non fit remissio” adică că tot păcatul își cere jertfa sa de suferințe. În scriptură găsim cazuri nenumărate când Dumnezeu a iertat păcatul cuiva, fără să-l fi crușat însă de rășlata pedepselor ce trebuie să-l ajungă încă aci în viață. Vezi d. ex. cazul lui Moisi și David, persoane iubite lui Dumnezeu, dar după iertarea unei păcatului lor, li-se rezervă pedepse vremelice.¹⁾

Nici nu se poate spune, că Isus Hristos a plătit tot pentru noi dreptății dumnezeiești. A plătit *oblectiv*, dar *subiectiv* trebuie cu toții să „plinim lipsa suferințelor lui Hristos în trupul nostru pentru trupul lui, care este biserica” (Colos. 1, 24); cu alte cuvinte toți mai avem de suferit deși Isus a suferit pentru noi. Aceasta este economia înțelepciunii dumnezeiești, ca să nu fie om carele să fie viu și să nu sufere. Ce profundă și cu adevărat omenească e concepția Bisericii lui Hristos care vede în suferințe pedepse pentru păcat!

Or, Biserica catolică conform spiritului religiunii creștine învață, că sufletele, ale căror păcate grele sunt iertate prin spovedanie sau act de contriție perfectă, iar cele *veniale* prin un act de dragoste către Dumnezeu ce-l deșteaptă sufletul în momentul călătoriei sale spre cer, — pedepsele vremelnice cu cari sunt datori dreptății dumnezeiești, le sufăr într'un loc, care impropriu s'ar putea numi *iad*, fiind pedepsele lui tot atât de dureroase ca cele ale iadului adevărat, cu aceea deosebire, că nu sunt *veșnice*, — dar mai corect se numește loc *curățitor* sau *purgator*. Aceasta învățătură n'are nimic contra Scripturii sau a Tradițiunii sfinte, ci este foarte conformă cu ele și cu rațiunea. Este la tot cazul o învățătură cu mult mai rațională și mai creștinească, decât monstruoasă învățătură a ortodocșilor, că din *iadul adevărat* este scăpare; învățătură condamnată de Biserică încă înainte de desbinare pe vremea lui Origene, învățătură care *surpă întreagă morală creștină*, căci cine se va mai teme de iad, dacă poate avea nădejde că odată tot va scăpa de acolo. Iadul de aceea e iad, pentru că e veșnic. Iadul care nu-i veșnic, nu-i iad, a zis deja fericitul Augustin.²⁾

Am expus aci pe scurt deosebirile de vederi

¹⁾ Cf. „Vestitorul” No 4 p. 5. unde este un magistral studiu asupra acestei chestiuni.

²⁾ Am ramas foarte surprins de aceasta învățătură a teologiei ortodoxe (vezi Comoroșan, o. c. p. 702 și urm.), dar cred că este în fond tot aceeași învățătură catolică creștină, primitivă și originală, care zice că din locul curățitor care e un fel de iad, este scăpare și nu din iadul adevărat. În urmare am avea și aici aceeași învățătură comună și catolicilor și ortodocșilor, dar pervertită de cele cumplite vreme

dintre catolici și ortodocși nu cu intenția de-a polemiza sau a incrimina pe cineva, ci numai să arăt, că cu puțină bunăvoință ne-am putea înțelege; ne-am putea la tot cazul de-am fi cu toții pătrunși de aceea dragoste suprasimfuală a lui Isus Hristos, care îndelung rabdă, care nu pizmuește, nu îndărătnicește, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se înălțită, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă". (I Cor. 13 4—7), de aceea dragoste care ne-a lăsat o nouă Isus moștenire zicând: „Pacea mea o las vouă, pacea mea o dau vouă, nu cum lumea o dă vouă”. (Io 14, 27) și „Aceasta este porunca mea ca să vă iubiți unul pe altul, precum v'am iubit eu pe voi”. (Io 15, 12, 17), și „Din aceasta vor cunoaște toți, că sunteți ucenicii mei, de veți avea dragoste între voi” (Io. 13, 34). Lipsa acestei dragoste sincere și nefățărite, isvorite din o vie dragoste a lui Isus Hristos, este, cred eu, cea mai mare și unica piedecă a înțelegerii între creștini.

Paștile sunt aci. Cuvintele blânde a lui Isus sună iar: *Pace vouă!* Apropiu-ne-vor de olaltă aceste Paști sufletele noastre desbinat? Totul atârna dela noi. Să ne rugăm pentru „unirea tuturor”.

Păr. Dr. Aloisiu L. Tăutu,
profesor spiritual la teologia unilă
din Oradea-Mare.

Ce-a produs unirea cu Roma?

Dr. Gyárfás Elemér, fost comite suprem în era maghiară, actualul președinte al Statului catolic din Ardeal, o persoană foarte marcantă a aristocrației maghiare, atât în trecut cât și în prezent, a scris de curând o carte „Cancelarul Nicolae Bethlen (1642—1716) în ungurește, în care despre unire are următoarele reflexii: „Marea însemnătate reală a unirei n'a înțeles o nici nobilimea ardeleană, urmările ei nu le-au prevăzut nici cercurile vieneze competente, ba nici chiar Românii, de cari se trata. De unde ar fi putut ști cei dela Viena, că prin „unire” se creiază posibilitatea dezvoltării materiale și culturale pentru un popor, care după 200 de ani, ridicat din nimicnicia sa, o să zdrobească dominația dinastică a Habsburgilor în Ardeal. Cum să-și fi dat seama Românilor, cari trăiau în iobăgie, că urmașii lor, întăriți în cultură, avere și număr, vor pune în minoritate umilitoare falnica națiune maghiară și dominantă religione calvină, iar prin reforma agrară vor expropria și vor împărți între sine domeniile puternicilor magnași din Ardeal”. Așa văd străinii unirea noastră cu Roma. Iar frații nostri ortodocși o numesc „tradare”, „atentat, crimă la unitatea neamului”. Suntem vrășmășiți de dușmani și prieteni. Fie. Suntem fericiți a putea suferi pentru adevăr!

BISERICA ROMÂNILOR DIN ORADEA-MARE ȘI JUDEȚUL BIHOR.

de prof. Petre Dejeu.

I. — *Dela încreștinare până la influința Calvinizmului (. . . ?—1557).*

Românii din vechiul *Ulpianum*: *Oradea-Mare* de mai apoi și județul Bihor, deja dela încreștinarea lor stăteau (până în veacul al IX) sub ascultarea Scaunului Apostolic din Roma, după cum au dovedit-o aceasta în mod absolut neîndoelnic marii noștri istorici Dimitrie Onciul și Vasile Pârvan.

Imprejurările speciale și amănuntele locale, între cari s'a dezvoltat biserica românească din Oradea-Mare și părțile Bihariei sunt următoarele:

Originea acestei biserici e foarte veche; ea există probabil de pe vremea încreștinării acestor regiuni prin misionari de limba noastră latină. Date concrete asupra începutului ei nu avem afară de cele ce le cunoaștem în general despre încreștinarea întregului element romanico-oriental făcută după toată probabilitatea de către un episcop daco-roman, Sf. Nichita de Remesiana, în *limba latină*.

Câțiva scriitori¹⁾ povestesc chiar despre existența unei vechi episcopii românești de rit oriental în Oradea-Mare, ce ar fi stat sub ascultarea Sfântului Scaun Apostolic din Roma.

Referitor la această chestiune învățatul canonic Dr. Augustin Bunea (membru al Academiei Române) scrie următoarele:²⁾

„Este minunată stăruința cu care unii scriitori români repețesc greșala că „Românii din ținutul Orăzii-mari în timpul domniei lui Ștefan I cel sfânt au avut episcopia lor, care se numără între 7 episcopii, despre cari scrie episcopul Pilgrim către papa Benedict al VII-lea, că au existat înainte de venirea Ungurilor în Panonia”.

În toată corespondența dintre episcopul de Passau, Pilgrim și Scaunul Apostolic al Romei nu se face nici cea mai mică amintire despre Români și despre episcopia lor din Orade.

Pe timpul principelui unguresc Geiza (992—995) trăia în Passau episcopul Pilgrim (971—991), ca sufragane al mitropolitului — arhiepiscop de Salzburg, care avea iurisdicțiune, și asupra aceleia părți din Avaria, ce fusese cucerită de împărăția franco-germană. Pilgrim doria să scoată Ungaria de sub jurisdicțiunea episcopului din Salzburg și să o supună sub jurisdicțiunea sa, pe motivul, că *Hunia* sau Ungaria este identică cu *țara Avarilor*, de odinioară, care fusese sub jurisdicțiunea „arhiepiscopiei” de Lorch (*Lauracensis Ecclesia*) și fiindcă episcopul de Passau încă își avuse odinioară reședința arhiepisco-

¹⁾ Dr. Ion Ardelean, I. Pușcariu ș. a.

²⁾ Dr. Aug. Bunea: *Încercare de Istoria Românilor București Edit. Academiei Române 1912 pag. 173*

pească în Lorch, pe care a trebuit să o părăsească din cauza reușii vremurilor, de sine urmează, că Ungaria încă trebuie să fie supusă episcopului de Passau și acesta să fie înălțat la demnitatea de arhiepiscop și astfel făcut neafărător de arhiepiscopul de Salzburg. Ca să dovedească, că Avaria avea a stat sub jurisdicțiunea arhiepiscopiei „de Lorch, Pilgrim a fabricat nește“ bulle papale false în cari se afirmă, că avea a existat odinioară „arhiepiscopia“ născocită de Lorch.¹⁾

Intemeindu-se pe aceste dovezi false, Episcopul scrie papei Benedict VII., în anul 974, o scrisoare în care se numește pe sine „smerita slugă a bisericii din Laureacum“ (Lorch) și arată ce progrese mari a făcut creștinismul în Ungaria și fiindcă el singur nu poate îngriji de acești creștini, cere ca papa să i sfințească câțiva episcopi ca ajutor, *deoarece pe timpul Romanilor și Gepizilor șapte episcopi au fost subordonați bisericii din Lorch.*²⁾

Este deci evident, că în corespondența dintre Pilgrim și Scaunul Papal nu este vorba de șapte episcopate depe timpul Sft. Ștefan, deoarece Pilgrim a fost episcop pe timpul principelui Geiza, tatăl Sft. Ștefan. Apoi aci nu este vorba despre niște episcopii, cari ar fi existat înainte de venirea Ungurilor în Panonia, ci de niște episcopii, cari au existat în Panonia și nu în Dacia Traiană cu mai multe sute de ani înainte de venirea Ungurilor. În fine episcopii depe timpul Romanilor în Panonia nu pot avea nici o legătură cu născocita episcopie românească a Orăzii-Mari depe timpul Sft. Ștefan, episcopie, care nu este amintită nici într'un act.³⁾

Ioan Pușcariu în lucrarea sa⁴⁾ amintește de 16 episcopii sufragane mitropoliei ardelenice de Alba-Iulia. Aceste episcopii ar fi avut reședința în: Beiuș, Bistra, Făgăraș, Feleac, Galaț, Mureșana, Oradea-Mare, Sătmăreș, Temișoara, Caransebeș, Ienopolea, Cumania, Maramureș, Nad, Silvaș și Geoșiu. Ele ar fi existat chiar din veacul al X-lea formând o veche mitropolie românească și ar fi subsistat până în veacul al XVII.

Aceste afirmațiuni nu corespund adevărului. Românii din Transilvania erau subordonați Mitropoliei Ungro-Vlahiei din București. Alba-Iulia era reședința unui simplu episcop, care în mod abusiv se intitula de „mitropolit“.

Între aceste 16 episcopii născocite de Ion Pușcariu vedem amintite și pe aceea din Oradea-Mare și Beiuș. Referitor la aceste episcopii dr Augustin Bunea (membru al Academiei Române) în lucrarea sa: *Jerarhia*

¹⁾ Falsitatea acestor bulle a dovedit-o Dümmler în scrierea sa: „Pilgrim von Passau und das Erzbistum Lorch“ și Dr. Balics Lajos: „A kereszténység története“ p. 132—145.

²⁾ Endlicher: *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana* pag. 131—133.

³⁾ Dr A. Bunea. *Jerarhia Românilor* pag. 98—9.

⁴⁾ Ion Pușcariu: „Mitropolie Românilor Ortodoxi“ Sibiu, a. 1900 la pag. 4.

Românilor din Ardeal și Ungaria¹⁾ scrie următoarele:

„A șaptea episcopie (sufragana mitropoliei de Alba-Iulia născocită de frații Pușcariu²⁾ este cea de Oradea-Mare. Aici însă n'a existat nici nu a putut exista — în sensul canonului IX al Conciliului Lateran IV. din a. 1251 un episcop schizmatic alături cu episcopul latin de Oradea Mare.“

Referitor la episcopia din Beiuș Dr. Bunea scrie următoarele:³⁾

„Tot așa de interesant este ce ni se spune în zilele noastre, că episcopul românesc din Oradea-Mare, care, pe cum am văzut, nu a existat nici în timpul Sfântului Ștefan, nici după el, — s'a așezat apoi în Beiuș unde însă n'a existat niciodată episcopie românească.

Este adevărat că papa Inocențiu III scrie la 1205 arhiepiscopului latin de Caloccea, că, după informațiunea primită dela acesta „există un episcopat în țara fiilor lui Beleknese“ și îl împuternicește pe arhiepiscop să aducă acel episcopat la uniune cu biserica Romei și să-l supună bisericii din Caloccea, de cumva nu era supus patriarhiei constantinopolitane.⁴⁾

Dar sub țara fiilor lui Beleknese nu se poate nicidecum înțelege Beiușul, căci acesta în toate documentele vechi este numit: Bulenus, Belenis, Belemnys, Belenyés, Belenes și Belenies⁵⁾ și niciodată Beleknese. Unde este deci a se căuta „țara fiilor lui Beleknese“? Răspunsul la aceasta întrebare numai după cercelări minuțioase l-am putut da într'o scriere a mea mai dinainte.⁶⁾

Este cunoscut, că arhidieceza de Caloccea cuprindea odinioară și pe țărmul drept al Dunărei o mică parte din provincia Sirmului și anume aceea parte care spre răsărit dela vechiul val roman numit „Kőárok“ (șanț de piatră) se întinde dela Banostor (Bánmonostor) până la gura Tisei la Salankamen.⁷⁾

De altă parte știm, că regele din Ungaria Bela II Orbul (1131—1141) a fost căsătorit cu osârboaică cu Elena, fiica lui Uroș, mare jupan al sârbilor, cu capitala în Rașa (Novipazar). Căsătoria⁸⁾ s'a încheiat la începutul anului 1130. Regina avea un frate cu numele Beloš sau ungurește Bel (Bele), care s'a înălțat la mare înșămânăte politică sub regele ungar Geiza II, fiul lui Bela II.

Fiind Geiza minor, fratele guvernării le-a luat în mâna sa Beloš, fratele reginei Elena, în calitate de ban dincolo de Drava și palatin al regatului între anii 1144—1157. El a întemeiat mănăstirea benedictină Bánmonostor (Banostor), adică mănăstirea Banului. Sârbul Beloš și-a găsit frumose posesiuni în

¹⁾ apărută în Bleș, 1904, la pag. 196.

²⁾ Notă: Frații Pușcariu sunt: N. Popea, Pușcariu și Păcăționu.

³⁾ Incercări de Istoria Românilor pag. 176.

⁴⁾ *Pray, Specimen hierarchiae eccl. hung.* II pag. 40.

⁵⁾ *Hurmuzaki*: I. 2, pag. 75 an. 1363 Bulenus etc. *Bunyitay*: A. váradi püspökség története II pag. 300—303.

⁶⁾ *Jerarhia Românilor* pag. 191—4.

⁷⁾ *Ibidem*, pag. 238.

⁸⁾ *Pauler*: A m. nem. tört. I pag. 42.

Sirmiu între Sava și Dunăre, va să zică lângă dieceza Calocei.¹⁾

Cuvântul „*Bele Knese*“ nu poate deci să indice decât pe fiul marelui jupan Uroș, pe Cneazul (Knese) Beloș (Bele), fratele reginei ungare Elena. El fiind fecior de domnitor, cu drept cuvând a purtat numele de cneaz (principe). Iar sub țara fiilor lui Bele Knese, nu putem înțelege decât posesiunile lor dintre Sava și Dunăre, primite dela tatăl lor, cneazul Beloș (Bel). Cneazul Beloș a avut o fată, care în 1150 s'a măritat după principele rusesc Vladimir, și mai mulți feciori. Urmașii lui încă purtau adeseori numele de Beloș.²⁾

Pe moșiile părintești, fiii lui Belos, cari nu s'au lăpădat de ritul lor slavo-bizantin, au întemeiat un episcopat oriental, despre care ne vorbește Papa Inocențiu III în 1205. Episcopia aceasta s'a desființat aveau în 1229, când pe teritoriul ei arhiepiscopul de Caloceia Ugrinus a înființat episcopia latină de Sirmiu, așezându-i reședința în mănăstirea Ku (= Kő = Cucher); indentică cu mănăstirea Banmonostor, înființată de banul, cneazul Beloș.³⁾

Toate aceste arată mai presus de orice îndoială, că inchipuita episcopie a Beiușului nu a existat, ci a existat pe timp foarte scurt o episcopie slavo-bizantină în Sirmium între Sava și Dunăre.

În anul 1054 Mihail Cerularie face afurisita schizmă⁴⁾ adevă ruptură între Biserica apusului și aceea a orientului, prin faptul, că nu volestea a recunoaște întâietatea patriarhului dela Roma.

Papii dela Roma, își dădeau toată silința să scape de această plagă cel puțin o parte din bisericile de rit oriental, ceace o plănuiesc prin creare de episcopii noi de rit oriental, și puse direct sub ascultarea Sfântului Scaun Apostolic din Roma. Papa Inocențiu III încă la 1204 scrie episcopului catolic (latin) din Oradea Mare, că a aflat dintr'o scrisoare a regelui ungar, că în Ungaria sunt mai multe mănăstiri grecești, cari sunt pe aci gata să se ruineze din negrija monahilor destrăbălași greci. Papa invită pe episcop să i facă propunere dacă aceste mănăstiri s'ar putea organiza într'o episcopie de rit oriental și supusă direct Romei. Urmașea acestei dispozițiuni papale însă nu a fost înființarea unei episcopii de ritul grecesc, ci înlocuirea călugărilor grecești cu alții de ritul latin.⁵⁾

Și aceasta epistoală a papei dovedește pe deplin că în Oradea-Mare și jur n'a existat episcopie de rit oriental, căci la caz contrariu nu era lipsă de

¹⁾ Ibidem Pag 250 și pag. 460. n. 447.

²⁾ Századok, 1909 fasc. 5. p. 380

³⁾ Pauler I. c. II 104, și Bulics, A rom. kath. egyh. története Magyarországon II. p. 29.

⁴⁾ Dr. Paulescu Sinagoga și Biserica II pag. 58. București 1924.

⁵⁾ Dr. Bunea: Incercări de Istoria Românilor pag. 197. Dr. Bunea: Ierarhia Românilor p. 192-3. Hurmuzaki: D. I. pag. 59.

înființarea unei episcopii noi. După cum vom vedea, schizma orientală în Oradea-Mare, n'a avut nici o urmă, căci episcopii latini au luat sub scutul lor biserica românească pe care o administrau prin arhidiaconii supuși lor direct.

Din cele ce preced se poate constata mai presus de orice îndoială, că Români din Oradea-Mare nu aveau o episcopie proprie de rit oriental, fără ei erau supuși episcopiei latine din Oradea-Mare (fondată la a. 1091) cari nu numai că nu lăseau Români să devină schismatici, dar adeseori îi forșau să treacă chiar la ritul latin.¹⁾

Preoții români din Bihor făceau serviciul divin după ritul oriental. Ei erau organizați prin protopopiate și arhidiaconate conform organizați bisericii catolice de rit latin. Episcopii latini din Oradea, preoțimea română o scoteau de sub zeciueli, pentru supunerea ce-le arăta. Această stare de lucruri a lămurește pe deplin următorul document.²⁾

„Salutare fiecărui și tuturor nobililor, capelanilor voievozilor și oficialilor noștri, cari sunt în ținuturile episcopatului nostru locuite de Români!

S'a căit nouă discretul Dan, preot român din Șeghiște, arhidiacon al preoșilor noștri români din ținuturile Beiușului, că voi pe el și pe preoții lui supuși îi torturați și necăjiți cu diferite gloabe, dări și alte greutăți, și că, în conștința dreptului și imunității preoțești, stoarceți dela el, și dela preoții lui supuși gloabe și multe pecuniarie.

Și fiindcă Noi din scrisorile predecesorilor noștri am înțeles, că amintitul diacon și preoții suprașiți au fost scutiți de plățirea gloabelor, încă și de orice iurisdicțiune a capelanilor voievozilor și altor oficiali: pentru aceea prin aceasta sărbătorește poruncim vouă și oricărui, că de acum înainte pre amintitul Dan și pe preoții lui supuși, să nu culezați ai năcăji sau a-i înpreuna cu multe ori cu alte dări, ci dacă arhidiaconul amintit va face ceva exces cauza aceluia să se încutreze înaintea noastră, sau înaintea delegatului nostru;

Iar dacă preoții lui vor fi comis ceva eroare, încuizifiunea acelora să se țină înaintea arhidiaconului iar dacă căitorului nu-i va plăcea judecata adusă, să apeleze la noi sau la substitutul nostru, căruia sau Noi sau substitulii noștri îi vom face dreptate. Dat în Oradea-Mare, la anul 1503.

Episcop George I.”

Tot acest drept a fost întărit la cererea arhidiaconului Ioan din Șeghiște la anul 1538 prin episcopul George Frater; iar mai apoi la cererea arhidiaconului de Beiuș și preot de Șeghiște cu numele Petru³⁾ la anul 1554. prin episcopul Matia Zabardij.

Din documentul menționat se poate concluda că:

1. Români din Oradea-Mare și Județul Bihor atât în cele spirituale, cât și în cele civile au avut de domn al lor pe episcopul latin din Oradea-Mare. Acest episcop era forul suprem pentru toate cauzele ce priveau preoțimea.

2. Preoțimea română de rit oriental forma parte din clerul diecezei latine de Oradea-Mare, ceace se

¹⁾ Dr. I. Ardeleanu Ist. diec Oradea-Mare Tom II pag. 5.

²⁾ Idem pag. 8.

³⁾ Dr. Ardeleanu op. cit. pag. 9.

vede și din „*oficiul de arhidiacon*” (care în biserica schizmatică a orientului nu există), precum și din vorbele: „*Dan arhidiaconul preoților noștri românești*” — scrise de episcopul latin în documentul citat.

3. Archidiaconul de Șeghiște avea un drept de vicar foraneu, căci recursul, contra sentinței aduse de el, se putea face numai la episcopul latin din Oradea-Mare ceace nu se admitea, dacă aici ar fi existat vre'un episcop de rit oriental.

Din toate, cele ce preced, este evident, că Românii din jurul Oradei-Mari, n'au avut o episcopie românească și că pe întreg timpul existenței episcopatului latin, (1091—1560) au fost supuși iurisdicțiunii acestuia și în urmare erau uniți cu biserica Romei, de care atârnavu prin această episcopie.

O DORINȚĂ VIE.

Suntem de 225 de ani uniți cu Biserica Romei eterne, a Mamei noastre care ne a născut și ne-a plămădit ca popor pe aceste îndepărtate meleaguri ale Daciei, și de-al cărei sân călduros de mamă ne-a rupt vitregia vremilor, și ne ține despărțiți încă o mentalitate care e străină, artificială, suprapusă sufletului nostru latin și care nu este a noastră: mentalitatea teologică creată și făurită cu viclesug de către Grecii dela Bizanț, cari au urât și uresc tot ce este latin și roman. Sufletul nostru al celor puțini, cari acu 225 de ani am regăsit sânul cald al mamei noastre iubitoare, s'a îmbogățit mult în urma legăturilor noastre cu Roma. Dacă rezultatul acestor legături n'ar fi fost decât deșteptarea sentimentului național-latin produsă de școala latinistă a lui Clain, Șincal și Maior, unirea cu Roma ș'ar fi adus roadele și biserica unită ar sta pe deplin justificată în fața istoriei neamului. Dar o știm că influința Romei a fost cu mult mai binefăcătoare pentru noi: O concepție morală mai superioară, un spirit de jertfă mai larg pentru neam și religie, o convingere religioasă-morală mai adâncită decât la frații noștri ortodocși, sunt roade ale unirii cu Roma.

Dar influințele binefăcătoare ale Romei asupra noastră vor fi și mai rodnice de vom îndelătura toate piedecile cari ne mai separă de ea. O atare piedecă cred că e și lipsa unei unificări mai perfecte cu Roma și cu spiritul ei. Așa d. ex. pierderea suletească ce o suferim noi pentru menținerea *sinaxarului* grecesc este enormă. *Sinaxarul* grecesc e compus din niște sfinți obscuri a căror viață, virtuți și fapte nu le cunoaște istoria și astfel nu mai au acel interes pentru noi ca sfinți trăiți în plin ev modern dela cari putem învăța și noi multe, pentru că viața lor este pentru noi o realitate și o icoană vie. Până ce de sfinți ca Teodul și Asclepiod și alții, băjbăie *sinaxarele* noastre, un Sf. Bonaventura, Anselm de Canterbury, Sf. Dominic, Sf.

Tereza de Spania, de micuțul Isus, Sf. Francisc Xavieriu, de Sales, de Assisi, Sf. Catarina de Siena, Sf. Toma de Aquirio, Filip Neri, Sf. Carol Boromeus, Aloisiu de Gonzaga, etc. etc. nu se nici pomenesc la noi. Ba Grecii dela Bizanț n'au dat loc în *Sinaxarele* lor nici apostolului Românilor, care ne-a încreștinat: Sf. lui Nichita de Remeziana, pomenit în *sinaxarele* latine și în două locuri: 7 Ianuarie și 22 Iunie. Astfel noi suntem lipsiți de contemplarea și imitarea acestor persoane ilustre ale Bisericii lui Isus Hristos. Aceasta e o pierdere reală și datorita noastră cea mai sfântă e de a unifica cât de în grabă *sinaxarul*. Să fim *greco-catolici* cu adevărat, având în *sinaxarele* noastre și sfinții mari ai Răsăritului și ai Apusului! Noi cu *sinaxarul* nostru suntem tot înaintea de 1054. Sau nu ne-am unit încă pe deplin? Ce mai așteptăm? Pe frații neunți?

Dar nu vedem că ei nici nu se gândesc serios la o unire cu noi; mai în grabă la o unire a noastră cu ei. Atunci de ce ne mai lipsim de mijloace cari ar întări mult sufletul nostru de *greco-catolici*? Fiecare zi e o pierdere enormă pentru sufletele noastre. Una dintre preocupările principale ale Sinodului provincial va trebui să fie *unificarea sinaxarelor* și lucrarea de oficii (slujbe) și pentru sfinții ce se vor lua din *sinaxarul* Roman. Atunci va fi biserica noastră aievea *greco-catolică*. Aceasta e dorința noastră cea mai vie.

Un preot.

CRONICA

— *La Catedrala unită* vor predica: Duminica Paștilor P. S. Sa *Episcopul diecezan*; a doua zi de Paști On. Nic. Sabău, paroh II.; în 23 la Sf. Gheorghe Mon. C. Darabanth; 26 Duminica Tomii On. Gh. Barna, profesor. În ziua de Paști mare senzație muzicală: liturgia compozitorului Hubic cu orchestră completă.

— *Programul serviciilor divine* din biserica catedrală română unită de Oradea Mare în săptămâna Patimilor și în Sărbătoarea Învierii. *Luni Marți și Miercuri* (13—15 Aprilie): dim. la 7 oare: Utrenie; 9 oare: Oarele, Inserat și Liturgia Înaintesfințitelor. *Joia Mare* (16 Aprilie): dim. la 7 oare: Utrenie și Liturghie; 9 oare: Inserat și Liturghie Pontificală cu consacrarea Mirului și spălarea picioarelor; d. m. la 7 oare: Slujba Sfințelor Patimi a Domnului. *Vinerea Mare* (17 Aprilie): dim. la 9 oare: Slujba oarelor; d. m. la 3 oare: Inserat; d. m. la 7 oare: Slujba înmormântării cu predică și încunjurarea Bisericii și apoi Utrenie. *Sâmbăta Mare* (18 Aprilie): dim. la 9 oare: Inserat și Liturghie; *Duminica Învierii* (19 Aprilie) dim. la 4 oare: Slujba învierii, Utrenie solemnă. Liturghie; dim. la 9¹/₂ oare: Liturghie solemnă; d. m. la 4 oare: Inserat solemn. *Luni* (ziua II de Paști) (20 Aprilie): dim. la 7 oare: Utrenie și Liturghie; 9¹/₂ oare: Liturghie solemnă; d. m. la 3 oare: Inserat.

— Dorim tuturor abonaților și cititorilor noștri sărbători ferlice!

— *Conferința episcopatului nostru.* Joi în 9 Aprilie s'a ținut la Blaj conferința obicinuită de primăvară a episcopatului nostru român unit, sub președinția I. P. S. Sale Metropolitului nostru Dr. Vasile Suci, fiind de față toți episcopii noștri sufragani: Dr. Valeriu Traian Frențiu al Orăzii, Dr. Iuliu Hossu al Gherlei, Dr. Alexandru Nicolescu al Lugojului. Teologi consultori au fost luați Dr. Alex. Rusu dela Blaj, Dr. Grigorie Pop dela Oradea, Dr. Gheorghe Fireza dela Lugoj și A. Domide dela Gherla. La conferință a luat parte și d. Dr. Zenovie Păclișanu, director general în Ministerul Cultelor. S'au discutat chestiuni curente între aitele și regimul cultelor.

— *Rectificare.* Regretăm că în No. nostru trecut am dat atâta crezământ serviciului de informațiuni ale „Cuvântului” în chestia revocării ministrului nostru la Vatican. Pe cum suntem informați din izvor autentic D-l Penescu nu va fi rechemat, deoarece și-a făcut și-și face și în prezent datoria cu mare abilitate și pricepere apărând interesele țării împotriva tuturor vrășmașilor, cari ar vrea ca Concordatul să nu se încheie niciodată.

— *A murit patriarhul Tichon.* Patriarhul Tichon al Moscovei a murit Joi în 9, Duminecă în 12 i-a fost înmormântarea. E patriarhul care a ecrut sprijin împotriva tirăniei bolșevice dela Papa dela Roma, e ultimul stâlp al ortodoxiei tradiționale rusești; ce va fi de ea după moartea lui, știe Dumnezeu.

— *A căzut guvernul Herriot.* Ceeace s'a prevăzut, mișcarea catolicilor francezi a produs căderea guvernului socialisto francmason Herriot. Catolicismul francez a dovedit odată mai mult ce poate dacă este unitar și organizat. Și aci s'a adevărit maxima „qui mange du Pape s'en meurt”.

— *Patriarhia ecumenică se va muta la Ierusalim sub protectorat englez?* Ziarele din străinătate anunță că guvernul englez s'a hotărât să ia sub protectoratul său pe creștinii ortodocși din Orient pe cari îi molestează Turcii la peire, dar în vederea obținerii acestui protectorat ar fi necesar ca sediul patriarhiei ecumenice să se mute dela Roma nouă (Constantinopol) la Ierusalim unde precum știm protegează Anglia și pe Iidovi. Șefii bisericii orientale, îndeosebi patriarhii dela Ierusalim, Alexandria și Antiochia n'ar fi streini de realizarea unui asemenea plan. — Dar noi pe cine vom protegea și influința atunci prin patriarhia noastră înființată tocmai cu scopul ca prin ea să ne câștigăm un rol conducător între popoarele ortodoxe ale Orientului?

— *Oficiul colonial din Londra publică* că în 1924 s'au așezat în Palestina 12.000 evrei, iar 2000 au emigrat, deci augmentarea evreilor a fost de 10.000.

— *Decorații.* „Monitorul oficial” No. 69 din 27 Martie publică următoarele decorații pentru preoții din dieceza Orăzii: „Steaua României” în grad de ofițer: Cuv. Sa Buzila Romul, protoiereu gr.-cat. din Mădaras; Cuv. Sa Arhim. gr.-cat. Gheorghe Mureșan din Mofltnul mic; „Coroana României” în grad de ofițer Cuv. Sa Pop Iuliu, protoiereu gr.-cat. în Ho-dișa (azi în Domănești); și credinciosul nostru din Tâmbaia, Rus Ioan Nuș, „Coroana României” în grad de cavalier.

† *Necrolog.* În ziua de 4 Aprilie c. seara la 9 a murit subit vicarul foraneu al părților sătmărene Romul Marchiș, care a împlinit frumoase misiuni politice și culturale în viață. Moare în etate de 60 ani. Fie-i partea cu drepții!

TIPIC

19 Aprilie. Sf. și marea Duminecă a Paștilor.

În Zori de zi slujba învierii. Se face înconjurarea bisericilor de 3 ori cântându-se pe v. 8: Învierea ta Hristoase Mântuitorule . . . Apoi ne oprim înaintea tetrapodului gătit cu icoana învierii și cu evanghelia cu Sf. Cruce în fața ușii bisericii închise întonând preotul: Mărire Sfintei . . . și celelalte din Pentecostar.

După înconjurarea tetrapodului preotul bătând cu crucea la ușa bisericii face întrebările obicinuite: *Deschideți boleri porțile voastre etc.* Curatorul I. întreabă dinăuntru: Cine este împăratul măririi. Pr, Domnul cel tare în războaie . . . Așa de 3-ori. Deschizând-se ușile întrăm cântând: Hristos a înviat.

Ajuns în altar, preotul zice „Ectenia cea mare” și după „Amin” tot el cu stihul „Hristos a înviat din morți” începe irmosul 1. dela peasna I. a canonului pe v. 1. Strana cântă irmoasele următoare toate cu stihul „Hristos a înviat din morți”, timp ce preotul cu luminare în mână cădește biserica, urmând a se face la fel la fiecare peasna. După fiecare ectenia mică cu exclamarea indicată în pentecostar. După exclamarea de după cântarea a 6-a recităm: „Învierea lui Hristos”, apoi cântând pe v. 6 Înviind Isus . . . și continuăm cu cântarea a 7-a. — La Pe Născătoare Ingerul a strigat . . . cântă preotul, continuând strana „Luminează-te, preotul cădește. Ectenia mică. Luminătoarea și imediat „Toată suflarea, v. 1. și apoi stihirile Paștilor „Să-se scoale Dzeu” st. Mărire-Și acum Ziua învierii. Sub „toată suflarea” preotul iese la mijlocul bis. și dă spre sărutare icoana învierii și Evanghelia. *Otpustul Paștilor* Binecuvântarea Dlui . . . în loc de: Mărire Tie . . . recitează întreg: Hristos a înviat din morți etc. iar strana repetă și adaoage: Mărire Tatălui . . . întru numele Dlui bine cuv. păr. scl. După Amin preotul ridicând crucea zice de 3-ori „Hristos a înviat”, răspunzând „Adevărat a înviat”. După al 3-lea răspuns preotul recitează încă odată întreg troparul adăogând: „și nouă ne-a dăruit viață veșnică, închinându-ne învierii lui celei de a treia zi. —

La Liturghie precum și la orice alt serviciu divin în toată săptămâna luminată începem cu exclamațiunea: Mărire sfintei și stihuri cum s'a orătat la „Înviere” încunjurând altarul. *Antifonele.* La fericiri și la „Venii” Hristos a înviat. Intrat. Ipacolul și Evanghelia. Și acum. Condacul. Câți în Hristos, Apostol și Evanghelia Dumineci unde e cu puțință în mai multe limbi Axion: Ingerul a strigat . . . în loc de: Bine e . . . Văzut-am Să-se umple și Fie numele, până în Jota înălțării cântăm „Hristos a înviat”:

La Vecernie: pe 4. cu Mărire și acum din Pentec. Intrat Evanghelia. Prochimen. Cine e D-zeu v. 7. Și pentru ca să ne învrednicim, Evanghelia dela Ioan; „Fiind seară Ecteniile. Sărbătoare.

o stihire și de loc Stihirile paștilor. când preotul țarăș dă spre sărutare icoana înv. Otouștul Paștilor.

20 Aprilie a 2-a zi de Paști și în toate zilele din săptămâna luminată se oficiază toate serviciile precum s'a indicat mai sus observându-se prescrierile Pentecostarului.

Joi 23 Aprilie. Sf. M. Martir Gheorghie. Unde e hranul bis. se ține Livie.

Miercuri la însărat. După începutul prescriș pentru săpt. luminată. Ectenia cea mare. Stihirile pe 6, ale înv 3 și ale sfântului 3. Mărire și acum din Pentec. Intrat Prohimenul zilei Pa remiile sărbătorii șcl. toate din Pentecostar cum s'a arătat pnturu S, Paști

La Utrenie, toate ca la S. Paști. La Luminătoare cântăm și lumin. Sfântului din Mineu, iar la laude cântăm 2 stihiri ale Sfântului și apoi Stihirile Paștilor cu Mărire și acum; Ziua înv. și Otput.

La Liturghie ca la Paști. După intrat trop. sfântului Mărire și acum. cond. înv. Se ceteșc și Apostolul și Evanghelia sărbători.

26 Aprilie. Dumineca Tomii v. 1.

Sămbătă la însărat. Hristos a înviat de 3 ori Psalm. Stihiri pe 6. Mărire și acum din Pentec. Intrat Prohimenul zilei Stihioavna cu Mărire și acum din Pentec. Tropar Pecelluit fiind 7. Otput.

La mânecat. Hristos a înviat de 3 ori și obișnuitul psalm. Ectenie. La D-zeu e D-l Trop. ca la vecernie. Obișnuitele stihologii. Polileu, Antifoanele v. 4. Prohimenul Dumenicii, Evanghelia înv. 1. Invierea lui Hristos. Ps. 50. Mărire și acum. Pentru rug. îndură-te și înviind... Catav Paștilor. „Ceeace ești“ nu cântăm. Svetlita Pentecostarului. Laudele pe 4 Doxologia. Ecteni Otput.

La Liturghie. Fericirile canonului, a Născătoarei dela peasna a 6 (Vezi la Utrenie în Pentec) Intrat. Veniți. Trop. prazn. Mărire. Și acum cond. prazn. Apostol și Evanghelia Dumenicii șcl.

La însărat. Pe 6 ale Pentecului 3 și ale Mineului (27 Aprilie, Sf. Martir Simeon) 3. Mărire și acum din Pentec. Intrat. Prohimenul: Cine e D-zeu v. 7. Stihioavna cu Mărire și acum din Pentecostar. Tropar: Pecelluit fiind v. 7. Otput.

— Misă. —

Schițe de predici.

A) Pentru ziua de Paști. (Vezi articolul prim).

B). 23 Amintirea marelui mucenic Gheorghe.

„De nu aș fi venit, și nu le-aș fi grăit lor, păcat nu ar avea: dară acuma nu au cu ce se desvinovăți de păcatul lor“ Ioan 15, 22.

Temă; Pedepsirea necredinței.

Introd.: Dumnezeu prin descoperirea dzească și prin sf. Biserică, care însoțește toți pașii din anul copilăriei până la moarte, continuă ne îndreaptă spre scopul nostru final, care este mântuirea sufletului.

P. 1. Necredința merită pedeapsă, căci este neascultare față de Dumnezeu. Este nesupunere față de creatorul și „Tatăl nostru“ Este nemulțumirea față de jertfele aduse de Hristos pentru noi. Pentru voia întăririi credincioșilor s'au făcut minunile și s'a vărsat sângele martirilor.

P. 2. Necredința a fost totdeauna pedepsită. Cele 10. pe depse din Egipt. Robia poporului israelitean. Împăratul Antioch-Oamenii fără credință se pedepsesc și în lumea aceasta, căci se prețază la fărădelegi, cari sunt pedepsite și de puterea lumescă. Se va pedepsi însă și cu pedeapsă vecnică. „Cela ce nu va crede osândi-se-va (Marcu 16, 16).

Concluzie: Să ne propunem, că vom asculta totdeauna învățăturile de credință și întrucât vom avea prilej vom urma pil-

dele strălucite ale străbunilor, cari adesea sângele si-au vărsat pentru credință. Să aducem jertfă și noi, descă ni s'ar cere pentru arătarea credinței noastre.

— gb —

C) Dumineca Tomii.

Temă: D-șpre pace.

Motto: „și venind Isus a stat în mijloc și a zis: Pace vouă“

Introd: Iată! Încel amărîț de cele întâmplăte sunt adunați într'o casă. Povestesc despre Domnul; vorbind ei, iată Dl le apare zicând: Pace vouă

Trat. 1. Pacea e o mare comoară. P. e, zice sf. Aug. o dihana inimei, legătura iubirii cu Dzeu. Celce n'are pace e tulburat, dur, fără milă. Cum e casa lui; copiii lui? Fără pace nu e fericite în nimic

II Cum o putem câștiga și păstra. a) Pentru a fi în pace cu alții trebuie să fim întâi cu noi. adica cu Dzeu. Nimeni nu e mai fericit ca cel drept; e desprăjuit? așa vrea; e în mizerie? așa vrea. b) Pentruca să poți avea pace cu alții, înconjură cearta. O schinteă cauziază foc mare; o vorbă poate răni rău. Sf Iacob III. 2 c) Să nu ne ocupăm de chestiile altuia, d) Să nu ne ac- centuăm prea tare drepturile noastre: egoi-mul duce la ceartă.

Concl. Hristos a adus pace; el ne-a lăsat pace; fericirii sunt făcătorii de pace căci fiul lui Dzeu se vor chema. Să căuțim pacea cea adevărată.

— Ami —

Poșta Red. și Adm.

— S. Cugur. Din Scriptura ieșită decurând s'au vându, și până acum multe exemplare; e foarte căuțată și, probabil. ediția I, se va epuiă în curând; de aceea grăbiți cu comandat

— Abonamente achitate. Off. Par. Carei-Mari II, Mădăras, Șomcuș, Tarcea, Curtulușeni, Sășari, Popești, Galospetreu, Rogoz, Darna de Sus, Tria, Sîtelec, Valea-Vinului, Crucisor câte 120 Lei. Prisaca (60), Borozel (60), Iuliu Muth dir. Oradea-Mare (120), O'ar Alex. Oradea-Mare (120), Sălegian C dir. Beius (120), Maroș Gavril insp. fin Oradea-Mare (120), I. Georgeșcu prof. Constanta (120), T Pop secr. la insp. înv. sec. Orudea-Mare (60), Dr. C. Pavel prof. Beius (120), Dr. Qu. Viciu primprilor Săcuieni (120), Maior Salirescu serv. Intend. Div. 17 (120), R. Kampel Iosif, Șavaieu (30), Peter Gh Satu-Mare (120), dl Meroi Ioan comerc. Oradea-Mare (120), P. Dițiu Al. Oradea-Mare (60). Căpitan Măgdas Alba-Iulia (60), Mircea Vaina com fin Oradea-Mare (30), Pop Ioan prof. Lic. Gojdu (120), Ferentiu Augustin primar or. Satu-Mare (120), Il. Sa Ciceronescu Samuil canonic Oradea-Mare (60), Leon. Târnoaveanu Oradea-Mare (120), Boca Mihai paroh. Oradea-Mare (120), Stan Vasile preot Oradea-Mare (60). Leon-tiu Tomăș func. CFR. Oradea-Mare (60), Locot. Petrușă Aurel (100), Dr. I. Bălan canonic Blaj (120).

— Recomandăm cartea de rugăciuni a rep. Ioan Ghenț pentru școlari și credincioși cu 15 Lei, la Librăria rom. Oradea-Mare.

— A apărut: Dr A FILIPCIUC: Roma și frumsețile ei, Zălau 30 Lei.

AVIZ! A apărut SFÂNTAL SCRIPTURĂ: Testamentul Nou cu note în o ediție foarte drăguță 10/16 cm.; se vinde legată cu 50 Lei exemplarul. Să poate comanda la Administrația „Vestitorului“ sau la „Episcopia română unită din Oradea-Mare“. La 10 exemplare se dă un exemplar gratuit, adecă cei ce trimit 500 Leivor primi 11 exemplare. Grăbiți cu comandez!

„Tipografia și Librăria Românească“ Oradea-Mare. — Redactor resp.: Păr. Dr. Aloislu L. Tăutu.

